

М. І. Г л а д к и х

(К и ї в)

ПРОБЛЕМНА СИТУАЦІЯ В СТРАТИГРАФІЇ ПАЛЕОЛІТУ УКРАЇНИ

Публікація присвячена аналізу сучасного стану вивчення стратиграфії палеоліту України.

Ключові слова: стратиграфія, пізній палеоліт, клімат плейстоцену, кореляція, датування.

ДЕКІЛЬКА ВИХІДНИХ ПОЛОЖЕНЬ

1. Формування культурного шару археологічних пам'яток відбувається як результат життєдіяльності давніх суспільств під впливом і паралельно з природними процесами утворення геологічних нашарувань. Особливо наочно, це простежується для плейстоценового часу розвитку антропосфери, коли періодичні зміни клімату льодових (холодних) і міжльодовикових (теплих) періодів призводять до формування чіткої стратиграфії лесових та ґрунтових горизонтів. В них розміщуються культурні шари палеолітичних поселень.

2. Ця обставина вимагає комплексного підходу до вивчення поселень палеолітичної епохи з обов'язковим залученням фахівців історичних та природознавчих (перш за все — геологічних та палеогеографічних) галузей науки. Такий підхід особисто я засвоїв підчас участі в Костьонківській палеолітичній експедиції на Дону під керівництвом О.М. Рогачова в 1962 році як студент-практикант.

3. Локальні особливості розвитку клімату плейстоцену в різних регіонах і ландшафтах обумовлюють проблему кореляції конкретних стратиграфічних колонок. Це є однією з основних проблем четвертинної геології, яка породжує чисельні дискусії і наукові школи.

Тепер — до суті проблеми

В 60-х — 80-х роках минулого століття основною колізією в геологічних полеміках була

неузгодженість стратиграфічних схем М.Ф. Веклича та А.О. Величка. Перший працював більше в лісостепових та степових районах України, другий — в поліссі та суміжних регіонах Білорусі та Росії.

Археолог може залишити конкретний аналіз цієї дискусії фахівцям геологам та палеогеографам. Для мене, як користувача напрацьованих професіоналів природознавців, треба було обрати якийсь то варіант кореляції, який би не дуже суперечив археологічним концепціям. Імовірно тоді здавався варіант зіставлення брянського ґрунту А.О. Величка (29000—24000 років) з дофінівським горизонтом М.Ф. Веклича (вузько — 30000—32000 років) що відповідало вюрму 2—3.

Над брянським ґрунтом розташовувались Пушкарі I — класичне пізньопалеолітичне поселення. В цьому контексті час формування пізнього палеоліту можна було віднести до періоду бузького лесу (вюрм 2), а витачівський час співставляти з класичним мустье (вюрм 1—2).

В цій схемі проблему становило визначення підосви дофінівського горизонту М.Ф. Векличем інколи часом 50000 років. Але цю обставину можна було пояснити або залученням до дофінівки в деяких конкретних розрізах верхніх рівнів витачіва, або датуванням верхньої частини материнської для дофінівки породи бузького часу. Бузький горизонт датувався за М.Ф. Векличем віком 75000—50000 років, а витачівський — 90000—75000 років.

В наш час спостерігається суттєве омоложення абсолютного віку стратиграфічних горизонтів України. В гарно виданій колективній монографії за редакцією доктора географічних наук Ж.М. Матвіїшиної ми бачимо таку послідовність хронології: дофінівський горизонт 18000—

15000 років, бузький — 27000—18000 років, витачівський — 55000—27000 років [Матвіїшина та ін., 2010, с. 101—104, 127—128]. Брянський ґрунт в цьому контексті корелюється з витачівським горизонтом [Матвіїшина та ін., 2010, с. 103].

Якщо час переходу від раннього палеоліту до пізнього визначається, приблизно, в 40000—35000 років (див., напр.: [Коен, Степанчук, 2001, с. 103] то між попередню і сучасною схемами ми бачимо суттєві відмінності: в старій схемі перехід до пізнього палеоліту припадає на дофінівський час (в широкому розумінні), в новій — на витачівський. З цього випливають значні інтерпретаційні новації, наприклад, уявлення про надто тривалий час співіснування неандертальців з кроманьйонцями, а це вже суттєві зміни в концепції історії первісного суспільства України. Проблемна ситуація очевидна.

Нові ідеї і протиріччя в наукових дослідженнях є явищем, яке науці притаманне органічно. Незавершеність наукового пошуку і дискусії — природний стан науки. Постійне подолання протиріч і пошук виходу з перманентно кризового стану — норма наукового життя.

Як приклад конкретної дискусії з питання, яке розглядається, можна навести публікацію В.К. Пясецького [Пясецький, 2005].

Яким я бачу один з імовірних шляхів виходу з цієї проблемної ситуації?

ПРИКІНЦЕВЕ ПОЛОЖЕННЯ

4. Геологічні породи, які містять культурні шари, мають складну геохімічну історію.

Саме ця обставина пояснює недосконалість абсолютного датування, перш за все, за радіокарбонним методом. Численні приклади розбіжностей в серіях абсолютних дат для окре-

мих пам'яток є наочним тому підтвердженням. Вдосконалення методів датування — одне з актуальних завдань в проблемі стратиграфії палеоліту України.

*З повагою до колег
Автор.*

Матвіїшина Ж.М., Герасименко Н.П., Передерій В. І. та ін. Просторово-часова кореляція палеогеографічних умов четвертинного періоду на території України. — К.: Наук. думка, 2010. — 192 с.

Коен В.Ю., Степанчук В.М. Переход от среднего к верхнему палеолиту в Восточной Европе: проблемы таксономии и хроностратиграфии // Vita Antiqua. — 2001. — № 3—4. — С. 78—107.

Пясецький В.К. До проблеми стратиграфії палеоліту (Поділля, Прикарпаття, Волинь, Крим) // Кам'яна доба України. — 2005. — Вип. 7. — С. 40—60.

М. І. Г л а д к и х

ПРОБЛЕМНАЯ СИТУАЦИЯ В СТРАТИГРАФИИ ПАЛЕОЛИТА УКРАИНЫ

Публикация посвящена анализу современного состояния изучения стратиграфии палеолита Украины.

М. І. Г л а д к и х

THE PROBLEM SITUATION IS IN THE PALAEOLITHIC STRATIGRAPHY OF UKRAINE

The paper proposes correlation of quaternary stratigraphic subdivisions for different geographical zones, represented by several researchers. These sources give contradictory picture of the historical process in Palaeolithic time of Ukraine.